

Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis

Studia Linguistica 14 (2019)

ISSN 2083-1765

DOI 10.24917/20831765.14.5

Tom dedykowany Pani Profesor Józefie Kobylińskiej

Ewa Horyń

ORCID 0000-0001-5549-5977

Uniwersytet Pedagogiczny, Kraków

Wokół frazeologizmu *zamienić się w słup soli*

Słowa kluczowe: frazeologizm *zamienić się w słup soli*, frazeologia biblijna, innowacje frazeologiczne, leksykografia

Keywords: idiomatic expression *zamienić się w słup soli*, biblical phraseology, phraseological innovations, lexicography

Przedmiotem niniejszego artykułu jest opis funkcjonowania we współczesnej polszczyźnie frazeologizmu o biblijnej proveniencji *zamienić się w słup soli*. Materiał językowy stanowi zbiór tekstów zamieszczonych w *Narodowym Korpusie Języka Polskiego* (dalej: NKJP), *Korpusie Języka Polskiego PWN* (dalej: KJP PWN), a także w wyszukiwarce internetowej.

Przed omówieniem zgromadzonego materiału kilka słów o genezie tytułowego frazeologizmu i jego poświadczeniach w opracowaniach i zbiorach leksykograficznych.

Przywołany zwrot mieści się w obszernym zbiorze liczącym 98 jednostek frazeologicznych zamieszczonych w książce *Frazeologia biblijna w języku polskim* autorstwa Stanisława Koziary, „reprezentujących z punktu widzenia semantycznego głównie stałe związki frazeologiczne (idiomy), w części zaś połączenia o typie frazemów” (Koziara 2001: 39). Jak twierdzi badacz, „głównym kryterium ich ekscerpacji był stosunek do tekstu kanonicznego, tj. formalna zbieżność z określonym fragmentem tekstu biblijnego” (Tamże). Jeśli chodzi o kryterium formalne, stanowią one dość niejednorodny zbiór, w ich składzie bowiem znajdują się konstrukcje mające postać cytatów lub quasi- cytatów¹ (Tamże: 31).

Omawiany frazeologizm, „pojedynczo reprezentowany w tekście Pisma Świętego” (Tamże: 213), odnosi się do sceny z Księgi Rodzaju, opisującej tragiczny los, jaki spotkał Sodomę i Gomorę oraz ich mieszkańców (MSB). „Ocalały od nieszczęścia Lot z woli Boga wraz z dwiema córkami mógł opuścić Sodomę i Gomorę pod warunkiem dotrzymania obietnicy nieoglądania się za siebie. Korzystająca

---

¹ „Cytat – wyraz, grupa wyrazowa, wypowiedzenie, mające swój wzorzec w tekście kanonicznym, quasi-cytat – jednostki różniące się od odpowiednich w tekście biblijnym nieznacznie, np. przez negację, opuszczenie komponentu, zmienny szyk” (Koziara 2001: 31).

z przywileju opuszczenia miasta także jego żona, złamawszy ten zakaz, została zamieniona w słup soli” (Koziara 2001: 213).

Jeśli chodzi o przestrzeń pozabiblijną, jak podaje Stanisław Koziara, zwrot *zamienić się w słup soli* zaznaczył swoją obecność w polszczyźnie ogólnej². SL przytacza pośrednio z kart biblijnych konstrukcję z drugiej połowy XVI wieku: *Żona Lotowa słupem się soli stała* (P. Skarga), którą w tej samej postaci notuje SW. Nowsze słowniki języka polskiego odnotowują zwrot już w znaczeniu przenośnym *zamienić się w słup soli* ‘znieruchomieć z wielkiego zdumienia’ (por. SJPD, SSzym), przy czym tylko w przypadku SJPD mowa jest o aluzji do biblijnej żony Lota (Tamże: 214); PSWP: *zamienić się w słup soli* ‘znieruchomieć, osłupieć, zdębieć od wielkiego zdumienia’; w WSFJP: *zamienić się w słup soli książk. biblij*, ‘znieruchomieć, zazwyczaj ze zdumienia, przerażenia’. Jak zaznacza S. Koziara, „wariantywną postać zwrotu, znajdującą uzasadnienie w tekstach biblijnych, potwierdza SFS w haśle *obrócić się, zamienić się w słup soli*, daw. *solny* ‘znieruchomieć z przerażenia albo ze zdumienia’, przytaczając także osobną formę pokrewną *stać się jak słup soli* ‘być nieruchomym, zdrętwiałym’” (Tamże). WSF rejestruje następującą strukturę: *stać, stanąć jak, niczym słup soli* ‘stać nieruchomo pod wpływem zdumienia, przerażenia itp.’ (*kto + stał jak słup soli; kto + stał niczym słup soli, kto + stanął jak słup soli*) (por. też Dziamska-Lenart 2007: 209; Fliciński 2007: 217; SPB); U Kopalińskiego spotykamy *zmienić się w słup soli* ‘znieruchomieć, zazwyczaj ze zdumienia, przerażenia’ (Kopaliński 2004: 398).

Według S. Koziary, NKPP notuje liczne przykłady poświadczeń biblizmu pod hasłem *obrócić się w słup soli jak żona Lota*, ilustrując je dwoma typami form tekstowych. Pierwszy z nich stanowi bezpośrednie nawiązanie do cytatu biblijnego z najstarszym potwierdzeniem z roku 1579 (P. Skarga), drugi reprezentują zwroty o charakterze aluzji, pomijające imię żony Lota (Koziara 2001: 214). Równie licznie okazują się także literackie poświadczenia, jakie NKPP zamieszcza pod hasłem *stać jak słup*, które w polszczyźnie zyskało status w znacznym stopniu odrębny (Tamże). „Utrwalenie się tego rodzaju zwrotu może być bowiem wynikiem porównawczej analogii pomiędzy znieruchomiałą postacią ludzką, przypominającą swym kształtem słup. Obecność hasłowej formy zwrotu potwierdzają także współczesne zbiory biblizmów. SZAB przytacza jego postać wariantywną *zamienić się (obrócić się) w słup soli*, natomiast MSB nowszą *zamienić się w słup soli*” (Tamże).

O żywotności omawianego frazeologizmu we współczesnej polszczyźnie może świadczyć fakt, iż jest on obecny w zróżnicowanych stylowo prymarnych i wtórnych tekstach, które funkcjonują w przestrzeni internetowej. Zaliczają się do nich zarówno publikacje zwarte, artykuły prasowe, wiersze, komentarze i wywiady, wykłady publicystyczne, artykuły prasowe, jak i wiadomości internetowe, nagłówki prasowe oraz nagłówki wiadomości telewizyjnych itp.

Jak stwierdza S. Koziara, w polszczyźnie ogólnej obecnie upowszechnił się „schemat walencyjny omawianego frazeologizmu, który można ująć następująco: *obrócić się / zamienić / zmienić się w słup soli* z eksplikacją znaczeniową ‘znieruchomieć ze zdumienia lub przerażenia’” (Tamże: 214). W zgromadzonym przeze mnie materiale znajdują się przykłady potwierdzające dwie wymienione postaci

---

² Brak zwrotu w Sstp.

kanoniczne zwrotu: *obrócić się w słupek soli* oraz *zamienić się w słupek soli*. Oto przykłady z wybranymi kontekstami:

Choćbyś miał **obrócić się w słupek soli**, choćby wszyscy stracili zainteresowanie, ty wierz, że człowiek jest ważny, ty pamiętaj to wbrew nakazom, zakazom, naciskom, przyciskom i wszelkim społecznym pilotom... Powtarzaj im prosto w twarz, jakbyś laził uparcie za panem Cogito do tego mroku nicości: *Ona jest mną*³;

Martyna Jakubowicz jak żona Lota. Pierwsza dama polskiego bluesa po 12 latach wraca z nową płytą. W Muzycznej Jedynce tłumaczyła, dlaczego czasami chciałyby **zamienić się w słupek soli**⁴;

w duchu, przeskakując po parę schodów naraz w kamienicy Henia, aby jak najszybciej wejść w drzwi z tymi pięcioma słowami w łapie i zobaczyć jego minę... Wszedłem, a właściwie wpadłem do mieszkania jak bomba i... **zamieniłem się w słupek soli**. Z haka przy suficie zwiślał sznur z pętlą, Henio zakładał ją sobie akurat na szyję i pośpiesznie starał się wykopać spod siebie wysoki stołek... (NKJP, Z. Szczepaniak, *Dziewczyna z Trogiru i inne opowiadania*).

Ekscerpca zebranego materiału pokazała, że oprócz utrwalonych form mieszczą się w nim również przykłady na to, iż frazeologizm ten jest różnorodnie modyfikowany. Analizowane konstrukcje wskazują zazwyczaj na różne typy innowacji. Jednym z nich jest innowacja wymieniająca, polegająca na zmianie składnika zwrotu – tu w roli członu werbalnego pojawia się inna forma fleksyjna charakterystyczna dla konstrukcji biernych, o postaci imiesłowu biernego typu *zamieniony/ zamieniona, zmieniony, przemieniona*:

Ja muszę do niego... Co mówiąc już biegła, frunęła lekko po schodach mimo tuszy, a pan Bonawentura sunął za nią jak czołg. – Marikoto, graj, prędko! – zawołała jeszcze przechylając się przez poręcz i dopiero wtedy Leszek Lu **zamieniony w słupek soli** – odzyskał zdolność ruchu. Popędził na werandę, przyłożył muszlę do ust... i zaraz... jaki to jest sygnał? Porima zapomniała objaśnić! Zamknął oczy próbując przypomnieć sobie słyszane przed chwilą przecież dźwięki. Zaraz... jak to było? (NKJP, M. Tomaszewska, *Zamach na wyspę*, 2001);

Nieważne, tak samo jak nie miało znaczenia, czy owym miastem była Hiroszima, czy Nowy Jork, czy też jakieś inne cholerstwo. W każdym razie podobna opowieść tłukła mu się po zakamarkach pamięci. Baba **zamieniona w słupek soli**. To właśnie miał przed sobą. – Niech mi pani pomoże. W kieszeni mam szczyryk... Mówił do niej, ale wiedział, że to nie ma sensu. (NKJP, M. Kaszyński, *Martwe światło*, 2009);

Teraz, podziwiając zmiżdżone szparagi w roześmianych ustach Purzyńskiego, znów poczułam falę mdłości. Tak samo musiał się czuć George Bush ojciec, który na wizji zwymiotował sushi, a następnie osunął się na ramię **zmienionego w słupek soli** Japończyka. Wiadomo, sushi jest ohydne, a Azjaci tężeją z byle powodu, ale teraz syn musi wszystko

³ <http://www.biuroliterackie.pl/biblioteka/recenzje/komenatrz-do-wiersza-ona-jest-mna/> (dostęp dnia 24.04.2019).

⁴ <https://www.polskieradio.pl/6/241/Artykul/276303,Martyna-Jakubowicz-jak-zona-Lota> (dostęp dnia 24.04.2019).

odkręcać. Dla odwrócenia uwagi skupiłam się na konwersacji. (NKJP, G. Plebanek, *Pudełko ze szpikami*, 2002);

nie oglądaj się, żono, za siebie. Żona Lota: Dlaczego? Cóż za tyran! Ach, jak kocham mamę, właśnie że się obejrzę zaraz w rzeczy samej. (na złość ogląda się za siebie i za karę zostaje, jak wiecie, **przemieniona w słup soli**) Lot (próbuję): Sól, ach, sól najprawdziwsza! Wiwat. W tym sposobie trza postąpić po męsku. Już ja wiem, co zrobię! (rozpuszcza żonę w podróżnym spodeczku i wylewa, jak to się mówi, „za okno”) Kurtyna Lot (KJP PWN, K.I. Gałczyński, *Poezje*, wydanie z 1994).

Ponadto, jednostkowo poświadczono przykład, w którym wymianie w składzie leksykalnym członu werbalnego towarzyszy zmiana drugiego komponentu (dopełnienia) – w zakresie kategorii liczby:

Kilka kobiet zasłoniło twarz dłońmi; ktoś zachichotał nerwowo. Nie wiadomo, jak długo by tak tkwili, **przemienieni w słupy soli**, bądź odwracając wzrok, bądź wpatrując się łączywie w straszny widok, gdyby staruszek nagle się nie ocknął. (KJP PWN, T. Mirko-wicz, *Pielgrzymka do Ziemi Świętej Egiptu*, 1999).

Wśród analizowanych tekstów odnajdujemy przykład innowacji rozwijającej. Zakres leksykalny badanego połączenia słownego został uzupełniony o nowe elementy. Przykład ten pojawił się w tytule jednej z piosenek, zamieszczonej na kanale YouTube, pt. *W słup gorzkiej soli mnie zamień*.

Kolejnym zaobserwowanym typem modyfikacji, której podlega wspomniany frazeologizm, jest jego zmiana strukturalna. W tekstach pojawił się schemat syntaktyczny mający postać zwrotu porównawczego (*nie*) *stać jak słup soli* o wartości semantycznej ‘stać nieruchomo’, w jednym fragmencie poszerzony także o przyszłówek *nieruchomo*, stąd konstrukcja *stać nieruchomo jak słup soli*:

I powinnaś mieć jakiś opalacz. Tam będą znajomi ojca z pracy, nawet jego szef, więc musisz przyzwoicie wyglądać. I żebyś umiała się zachować. Dygaj, jak ktoś się z tobą wita albo jak dziękujesz, to zawsze ładnie wygląda. I **nie stój jak słup soli**, tylko odpowiadaj na pytania. Ale nie odzywaj się, jak nikt nie pyta... Joanna skończyła zmywać i chętnie poszłaby już do swojego pokoju. – Co z tym kostiumem, mamgo? – No, trzeba kupić. Ja już się boję (NKJP, H. Samson, *Pułapka na motyla*, 2000);

Anatol usiłował obezwładnić Alojzego, ale jednym pchnięciem pięści został obalony na podłogę. Powstał popłoch nie do opisania. Jedna królowna i dwie małe księżniczki zemdlały, pozostali zaś goście pozrywali się z miejsc i zaczęli uciekać drzwiami i oknami. Pan Kleks **stał nieruchomo jak słup soli**, skurczył się tylko nieco i ze smutkiem spoglądał na Alojzego. – Hej, Panie, panowie! – krzyczał Alojzy – może byście się tak trochę pospieszyli? Zmykaj, Kaczko-Dziwaczko, bo cię zjem na obiad! (KJP PWN, J. Brzechwa, *Akademia Pana Kleksa*, wydanie z 1996).

Co ciekawe, owa zmodyfikowana postać frazeologizmu, w funkcji comparatum, pojawiła się również jako hasło na stronie jednej ze szkół: *Nie stój jak „Słup soli” – reaguj*⁵, część nagłówek wiadomości telewizyjnej: *Pierwsza samotna noc Tołki. „Stała*

⁵ <http://www.szkoła.zglobice.pl/index.php/886-nie-stoj-jak-slup-soli-reaguj> (dostęp dnia 16.04.2019).

jak słup soli”, tytuł nagłówek prasowego: *Drozd, jak słup soli, tkwił na środku leśnej drogi*⁶ czy tytuł wiadomości straży miejskiej: *Stał jak słup soli*⁷.

Odrębny przykład na modyfikację frazeologiczną stanowi konstrukcja, w której wyrażeniu *słup soli* może towarzyszyć zmiana fleksyjna – zmiana liczby pojedynczej na mnogą, stąd mowa o *słupach soli*. Poświadczenie takiego użycia frazeologizmu spotykamy w tekście literackim:

Spojrzała na kanapę, zamilkła, podeszła bliżej, pochyliła się i przyjrzała z bliska facetowi. **Staliśmy** wszyscy **jak** zbiór **słupów soli**, zapatrzeni w nią tępo i bezmyślnie. (KJP PWN, J. Chmielewska, *Wszystko czerwone*, 2001).

Współczesna polszczyzna dokumentuje także przykłady innych przekształceń zwrotu *stać jak słup soli*. W tym przypadku modyfikacja polega na zmianie komponentu werbalnego *stać* na jakiś inny czasownik również o znaczeniu stanowym. W zebranych kontekstach poświadczono cztery takie czasowniki o wartości ‘przyjąć postawę nieruchomą, trwać w pewnym odcinku czasowym’: *sterczeć pot.* ‘stać gdzieś długo i beczynnienie’ (SJP PWN), *leżeć* ‘być na czymś poziomo wyciągniętym’ (SJP PWN), *kłęczeć* ‘zgiąwszy nogi w kolanach i opierając kolano lub kolana na ziemi, trwać w tej pozycji’ (SJP PWN), *zastygnąć* ‘znieruchomieć’ (SJP PWN): *sterczeć jak słup soli, leżeć tak jak słup soli, kłęczeć nieruchomo jak słup soli, zastygnąć jak słup soli*.

Oto wybrane konteksty zawierające wymienione multiwerbizmy:

PIOTR po kilku krokach także przystaje. Patrzy na ojca. PIOTR: Mama cię przysłała? TOMASZ po chwili rusza. Mija PIOTRA. Idzie dalej. PIOTR patrzy za ojcem. TOMASZ: (nie odwracając się) Będziesz tak **sterczał, jak słup soli**? PIOTR po chwili rusza za ojcem. (NKJP, R. Figura, *Magda M*, odcinek 54, 2007);

co mam robić, jak się zachować! Jak mam powiedzieć synowi, że musi leczyć się w szpitalu? Marcin na wiadomość, że musi położyć się na onkologii, zareagował totalnym osłupieniem. Był środek dnia, a on położył się do łóżka i **leżał tak jak słup soli**, w bezruchu, ze wzrokiem utkwionym w sufit. Nie poszedł do pracy, z nami nie chciał zamienić ani słowa. W takim stanie trwał do następnego dnia. Rano pojechał do szpitala. Tam zrobiono mu serię badań, tomografię komputerową, powtórne badanie wycinka guza (NKJP, B. Kanik, *Trzymając śmierć za rękę*, 2008);

Padamy zaskoczeni na kolana. Mówi jeszcze do nas coś, czego nie pamiętam. Kłęczę dosłownie u jego stóp. Kładzie rękę na mojej głowie. Kocham tę rękę, bardzo chcę się do niej przytulić i pocałować, ale jestem kompletnie zaskoczona. **Kłęczę nieruchomo jak słup soli**. Nigdy więcej nie byłam tak blisko. (NKJP, A. Żuczowska, *Promieniowanie ojcostwa Kwiaty*, 2003);

⁶ <http://puszcza.net.pl/drozd-jak-słup-soli> (dostęp dnia 23.04.2019).

⁷ Oto treść zatytułowanej informacji: „Strażnicy z referatu Jeżyce otrzymali informację o stojącym mężczyźnie u zbiegu ulic Klin a Al. Wielkopolska. Nie byłoby w tym nic dziwnego, gdyby nie to, że zdaniem zgłaszającego stał tam od wczorajszego wieczora. Na miejscu, po wylegitymowaniu mężczyzny (29l.) i zapytaniu go o powód dlaczego stoi tutaj tak długo – odpowiedział, że „czeka na koleżankę”. Jego dziwne zachowanie skłoniło strażników do sprawdzenia policyjnego rejestru osób poszukiwanych, w którym figurował. Przekazany on został wezwanemu patrolowi policjantów. Sprawę prowadzi KP Stare Miasto” <http://www.sm.poznan.pl/mim/straz/news/stal-jak-słup-soli,40205.html> (dostęp dnia 16.04.2019).

– No przenieś mnie. Na co czekasz? – czytała Barbara. – Boisz się? Janusz trwał w zamyśleniu z wyrazem niesmaku na twarzy, myśl o złamaniu nogi bowiem budziła w nim dziwną niechęć. Barbara oderwała wzrok od maszynopisu. – Przenieś mnie, do diabła, cóżes tak **zastygł jak słup soli!** – Zwariowałaś?! – oburzył się oderwany od rozmyślań Janusz. – Co ja jestem, kulturysta? (KJP PWN, J. Chmielewska, *Lesio*, 2004).

Przeprowadzona analiza pokazała również, że comparatum *stać jak słup soli* może podlegać innowacji skracającej. Z przytoczonych kontekstów wynika, że skład leksykalny obydwu konstrukcji frazeologicznych został uszczuplony o przydawkę *soli*, stąd zwrot *stać jak słup* (por. np. WSFJP):

Nic nie mówił, trzymał Adasia i **stał jak słup**, więc kazałam mu się uśmiechnąć. (KJP PWN, „Dzień Dobry”, 2001);

Kiedy odkładała słuchawkę, złość w jednej chwili wracała. Znacie, moje siostry, takie sytuacje? Anna rozplakała się i wyszła z pokoju. Stolarz **stał jak słup**, bo nie sądził, że w domu takich delikatnych i wykształconych ludzi może coś podobnego usłyszeć. Nie odezwał się do końca dnia, mimo że wcześniej bardzo sympatycznie z nimi gawędził. Zamontował szafę, wziął zapłatę i szybko wyszedł. – Co z tym zrobiłaś? (NKJP, K. Kofta, *Gdyby zamilkły kobiety*, 2005).

Innym przykładem przekształcenia frazeologizmu, polegającego na znacznym uszczupleniu składu leksykalnego omawianej jednostki frazeologicznej, jest zmiana zwrotu *zamienić się (obrócić się) w słup soli* na wyrażenie *słup soli*. Modyfikacja ta powoduje zmianę znaczenia na osobowe; najbardziej istotnym składnikiem semantycznym jest tu wartość ‘nieruchomo’. Przykładem ilustrującym to zjawisko jest poniższy fragment pochodzący z artykułu prasowego:

Więc znowu, w przekonaniu, że nas nie rozumie, zaczęliśmy od początku tłumaczenie, o co nam chodzi. W pewnym momencie, w przekonaniu, że przecież stoimy nie przed gestapowcem, lecz bądź co bądź sojusznikiem, jedna z nas wykonała nieznaczny gest, jakby chciała się zbliżyć do drzwi willi, gdzie mieściła się komenda. **Słup soli** ożył, skierowując w naszą stronę lufę karabinu i repetując broń. Tym razem nareszcie zrozumiałeśmy jasno, o co chodzi. Szkoda było dalej tracić czas – pójdziemy bez przepustek (KJP PWN, „Tygodnik Podhalański”, nr 7, 1999).

Omawianą konstrukcję, w formie wyrażenia, odnajdujemy również w przestrzeni onimicznej. Wystąpiła ona w tytule książki *Słup soli: jak powstrzymać szkolnych dręczycieli* oraz serii ćwiczeń terapeutycznych autorstwa Elżbiety Zubrzyckiej, mających pokazać młodym odbiorcom, że ich milczenie i bierna postawa wspiera szkolnych dręczycieli i zachęca do działania⁸. Autorka, nadając taki tytuł obydwu publikacjom, zdawała sobie z pewnością sprawę, iż młodzi czytelnicy są świadomi znajomości znaczenia tej zmodyfikowanej konstrukcji frazeologicznej. Owo wyrażenie stanowi także część nagłówka artykułu prasowego opublikowanego w tygodniku „Niedziela”:

---

⁸ <http://lubimyczytac.pl/ksiazka/145609/slup-soli-jak-powstrzymac-szkolnych-dreczycieli> (dostęp dnia 24.04.2019).

*Duszne pogawędki. Słup soli*⁹. Tematyka artykułu poświęcona została problemowi dokonywania wyborów oraz podejmowania decyzji we współczesnym świecie.

Z ekscerpacji materiału wynika, że niektóre przykłady użycia wyrażenia *słup soli* odnoszą się do konkretnych obiektów świata realnego. I tak strona bloga przyrodniczego, opisująca zachowanie jednego z gatunków motyli, nosi tytuł *Słup soli*¹⁰, *Słupem soli* została nazwana również zabawa dziecięca, której opis przedstawia się następująco:

Czy wiesz jak grać w grę „**Słup soli**”? Twoje dzieci się nudzą? Zaproponuj im zabawę „Słup Soli”, dzięki której będą mogły się wyszaleć na świeżym powietrzu. W grze może wziąć udział dowolna liczba dzieci. Jedna osoba gania. Ta osoba, która gania, jeśli dotknie jakieś dziecko, zatrzymuje się ono i stoi w miejscu do momentu dotknięcia przez inne grające dziecko¹¹.

***

Analiza zebranego materiału wykazała, iż tytułowy frazeologizm do dziś stale utrzymuje się w zasobie leksykalnym polszczyzny, tworząc nowe konteksty języko-wo-kulturowe. O żywotności tego frazeologizmu świadczy fakt, iż podlega on innowacjom modyfikacyjnym: wymieniałej, rozwijającej, skracającej czy regulującej. Co ciekawe, słowniki notują kanoniczną postać frazeologizmu *zamienić się (obrócić się) w słup soli* oraz porównania *stać jak słup soli, stać jak słup*, nie rejestrują zaś samego wyrażenia *słup soli*.

Analiza materiału pokazała również, iż zakres użycia omawianego frazeologizmu stale się powiększa i nie ogranicza do jednej odmiany polszczyzny. Nie sposób w pełni zgodzić się z tezą, sformułowaną przez S. Koziarę, iż „zasięg funkcjonalny tej konstrukcji wydaje się jednak współcześnie zawężyć do obszarów stylu artystycznego” (Koziara 2001: 214). Zgromadzony materiał dokumentuje co prawda użycia frazeologizmu, w formie kanonicznej i zmodyfikowanej, w literaturze pięknej, ale także pokazuje jego funkcjonowanie w polszczyźnie potocznej, w języku mediów, w warstwie onimicznej języka.

O zakorzenieniu w kulturze samej sceny biblijnej, jak i związanego z nią frazeologizmu, może świadczyć fakt, że od wieków był inspiracją dla twórców – stanowią o tym choćby dwa ciekawe pomniki kultury – słup soli w Lüneburg przed kościołem św. Jana¹², a także słynna bryła w pobliżu Dead Sea Pustyni Judzkiej w Izraelu. Odniesienia do przywołanej sceny biblijnej spotykamy również w tekstach malarzkich, poetyckich i publicystycznych. Motyw ten zaistniał w dziełach malarzy, np. A. Altdorfera (*Lot z córkami*) czy Rubensa (*Lot z rodziną opuszcza Sodomę*) (SZAB), w tytułach wierszy: A Wolańskiej, B. Ostromęckiego, W. Szymborskiej o tym

⁹ <http://www.niedziela.pl/artykul/31824/nd/Slup-soli> (dostęp dnia 16.04.2019).

¹⁰ <http://swiatnaskolorowy.blox.pl/2015/08/Slup-soli.html> (dostęp dnia 16.04.2019).

¹¹ <https://polki.pl/po-godzinach/kobiece-pasje,czy-wiesz-jak-grac-w-gre-slup-soli,10331244,artykul.html> (dostęp dnia 17.04.2019).

¹² <http://fotoforum.gazeta.pl/zdjecie/441894,3,23,2060,Lneburg-slup-soli-przed-Johanni-skirche.html> (dostęp dnia 19.04.2019).

samym tytule *Żona Lota* oraz cyklu wykładów publicystki i filozofki B. Szwarzman-Czarnoty *Lot i jego bezimienna żona*¹³.

Rozwiązanie skrótów

KJP PWN – *Korpus Języka Polskiego PWN* – <https://sjp.pwn.pl/korpus>.

MSB – J. Godyń, *Od Adama i Ewy zaczynać. Mały słownik biblizmów języka polskiego*, Kraków–Warszawa 1995.

NKJP – *Narodowy Korpus Języka Polskiego* – <http://nkjp.pl/>.

NKPP – *Nowa księga przysłów i wyrażeń przysłowiowych polskich*, w oparciu o dzieło Samuela Adalberga, red. J. Krzyżanowski, t. I–IV, Warszawa 1969–1978.

PSWP – *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*, red. H. Zgółkowa, t. I–L, Poznań 1994–2005.

SFS – S. Skorupka, *Słownik frazeologiczny języka polskiego*, t. I–II, Warszawa 1967–1968.

SJPD – *Słownik języka polskiego*, red. W. Doroszewski, t. I–XI, Warszawa 1959–1969.

SJP PWN – *Słownik języka polskiego PWN* – <https://sjp.pwn.pl/>.

SL – B.S. Linde, *Słownik języka polskiego*, t. I–VI, Lwów 1854–1860.

SPB – M. Bańko, *Słownik porównań*, Warszawa 2004.

Sstp – *Słownik staropolski*, red. S. Urbańczyk, t. I–XI, Kraków 1953–2000.

SSzym – M. Szymczak, *Słownik języka polskiego*, t. I–III, Warszawa 1992.

SW – *Słownik języka polskiego*, red. J. Karłowicz, A. Zdanowicz, W. Niedźwiedzki, t. I–VIII, Warszawa 1900–1927.

SZAB – A.M. Komornicka, *Słownik zwrotów i aluzji biblijnych*, Łódź 1994.

WSF – *Słownik frazeologiczny współczesnej polszczyzny*, red. S. Bąba, J. Liberek, Warszawa 2002.

WSFJP – P. Müldner-Nieckowski, *Wielki słownik frazeologiczny języka polskiego*, Warszawa 2003.

Bibliografia

Bąba S., 1971, *Frazeologia biblijna i modlitewna w tytułach utworów literackich*, „Język Polski” LI, z. 5, s. 358–364.

Bąba S., 1992, *Z życia wybranych zwrotów biblijnych we współczesnej polszczyźnie*, [w:] *Biblia a kultura Europy*, red. M. Kamińska, E. Małek, Łódź, s. 167–177.

Bąba S., 2009, *Frazeologia polska. Studia i szkice*, Poznań.

Dziamka-Lenart G., 2007, *Frazeologizmy biblijne w nowych słownikach frazeologicznych języka polskiego*, [w:] *Język religijny dawniej i dziś III*, red. P. Bortkiewicz, S. Mikołajczak, Poznań, s. 205–213.

Flicieński P., 2007, *Z życia wybranych frazeologizmów biblijnych we współczesnej polszczyźnie*, [w:] *Język religijny dawniej i dziś III*, red. P. Bortkiewicz, S. Mikołajczak, Poznań, s. 214–228.

¹³ <http://austria.org.pl/wydarzenia/kopia-gomer-i-ozeasz> (dostęp dnia 19.04.2019).

- Horyń E., 2014, *Leksem sól i jego derywaty w utrwalonych połączeniach wyrazowych*, [w:] *Parémie národů slovanských VII*, red. E. Mrhačová, U. Kolberová, Ostrava, s. 77–84.
- Kopaliński W., 2004, *Słownik symboli*, Warszawa.
- Koziara S., 2001, *Frazeologia biblijna w języku polskim*, Kraków.
- Koziara S., 2012, *Tradycyjna frazeologia biblijna a nowe przekłady Pisma Świętego w języku polskim (na przykładzie tłumaczeń Ewangelii św. Mateusza)*, „Problemy Frazeologii Europejskiej” IX, red. A.M. Lewicki, Lublin, s. 9–22.
- Lewicki A.M., Pajdzińska A., Rejakowa B., 1987, *Z zagadnień frazeologii. Problemy leksykograficzne*, Warszawa.

About the idiomatic expression *zamienić się w słup soli* ('to turn into a pillar of salt')

Abstract

This paper is dedicated to the description of the idiomatic expression *zamienić się w słup soli* in contemporary Polish. First of all, the origin of this word combination was presented, and next – its lexicographic condition. Moreover, phraseological modifications were discussed (exchange, development, shortening and regulation), which a given idiomatic expression undergoes. Linguistic material was excerpted from the National Corpus of Polish and Internet sites.